



**ХУУЛЬ ЗҮЙН
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН**

**ЗӨРЧИЛ ҮЙЛДЭГЧИД ОНОГДУУЛАХ САНУУЛАХ БОЛОН
ТОРГОХ ШИЙТГЭЛИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ
/ ГАДААД ОРНУУДЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА/**

2021

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

Улаанбаатар хот

**ГУРАВ. ЗӨРЧИЛ ҮЙЛДЭГЧИД ОНОГДУУЛАХ
САНУУЛАХ БОЛОН ТОРГОХ ШИЙТГЭЛИЙН ЭРХ ЗҮЙН
ЗОХИЦУУЛАЛТ
(ГАДААД ОРНУУДЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА)**

Судалгаа удирдсан:

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн
эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга
Хууль зүйн ухааны доктор С.Сүхбаатар

Судалгаа хянасан:

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн захирал,
Хууль зүйн ухааны доктор Х.Эрдэм-Ундрах

Судалгаа гүйцэтгэсэн:

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн
Эрдэм шинжилгээний ажилтан Т.Намуун
Эрдэм шинжилгээний ажилтан А.Намуунаа

X3YX

УДИРТГАЛ

Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Хууль зүйн бодлогын газраас ирүүлсэн захиалгын дагуу Зөрчил үйлдэгчид оногдуулах сануулах болон торгох шийтгэлийн төрлийн эрх зүйн зохицуулалт (Гадаад орнуудын харьцуулсан судалгаа) сэдвээр судалгааг хийж гүйцэтгэв.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван нэгдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт "...үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн." гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна." гэж тус тус заасан. Монгол Улс хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэх эрхэм зорилгынхоо хүрээнд хууль тогтоомждоо дэвшилтэт өөрчлөлтүүдийг хийж байгаа бөгөөд Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн¹ 1 дүгээр зүйлийн 2, 3 дахь хэсэгт зөрчлийн шийтгэлийн төрөлд сануулах шийтгэлийг шинээр нэмж², мөн зүйлийн 4, 5 дахь хэсэгт торгуулийн хэмжээг хөнгөрүүлэх болон нэмэгдүүлэхтэй холбоотой зохицуулалтыг³ шинээр тусгаж өгсөн байна. Иймд энэхүү судалгааны ажлын зорилго нь Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай төслийн холбогдох зохицуулалттай холбогдуулан гадаадын зарим улсын хууль тогтоомж дахь зөрчлийн сануулах болон торгох шийтгэлийн эрх зүйн зохицуулалтыг судалж, шилжүүлэн авах буюу нутагшуулж болох зохицуулалт, дэвшилтэт санаа зэргийг тодруулан гаргах замаар хуулийн төслийг сайжруулах, үндэсний эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгоход дэмжлэг үзүүлэхэд оршино.

1 Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай (төсөл), <https://lawforum.parliament.mn/draft/65/>.

2 2/3.3 дугаар зүйлийн 1 дүгээр хэсгийн 1.1 дэх заалт:

"1.1. Сануулах шийтгэл"

3/3.4 дүгээр зүйл."Сануулах шийтгэл"

"1.Эрх бүхий албан тушаалтнаас зөрчил гаргасан этгээдэд уг зөрчлийг дахин гаргахгүй байхыг анхааруулсан мэдэгдлийг сануулах шийтгэл гэнэ."

"2.Сануулах шийтгэлийг зөвхөн энэ хуулийн тусгай ангид оногдуулж болохоор заасан тохиолдолд хэрэглэнэ."

"3.Сануулах шийтгэлийн хэлбэр нь цаасан болон цахим хэлбэртэй байж болох ба эрх бүхий албан тушаалтан хуульд заасны дагуу хэрэглэнэ."

3 4/3.10 дугаар зүйл."Шийтгэлийг хөнгөрүүлэх үндэслэл"

"1.Зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий этгээд нь энэ хуулийн тусгай ангид дээд, доод хязгаартай байхаар заасан торгох болон баривчлах шийтгэлийг оногдуулахдаа зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдээс өөрийн буруутай үйлдлийг хүлээн зөвшөөрсөн, зөрчлийн үр дагавар, учруулсан хохирлыг арилгасан, нөхөн төлбөрийг тогтоосон хугацаанаас урьдчилан төлсөн байдлыг харгалзан хөнгөрүүлэн оногдуулж болно"

"2.Зөрчил гаргасан хүн, хуулийн этгээдээс энэ хуулийн тусгай ангид заасан зөрчлийг үйлдсэнтэй холбоотойгоор эрх бүхий албан тушаалтнаас өмнө нь оногдуулсан торгуулийг тогтоосон хугацаанд төлөөгүй нь энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан хөнгөрүүлэх нөхцөлийг хэрэглэхээс татгалзах үндэслэл болно."

5/3.11 дүгээр зүйл. "Торгуулийн хэмжээг нэмэгдүүлэх"

"1.Эрх бүхий албан тушаалтнаас оногдуулсан торгуулийг хуулийн хугацаанд төлөөгүй тохиолдолд торгуулийг төлөхгүй хожимдуулсан хугацаа, төлөх ёстой торгуулийн хэмжээ, бусад нөхцөл байдлыг харгалзан торгуулийн хэмжээг тавь хүртэл хувиар нэмэгдүүлж болно."

Гадаад орнуудын харьцуулсан судалгааг хийхдээ улс орон тус бүрээр, эсхүл судлах сэдвийг төрөлжүүлж бүлэг үүсгэн судлах боломжтой. Иймд улс орон тус бүрээр гадаад орнуудын холбогдох эрх зүйн зохицуулалтыг судалж дүгнэлээ. Энэхүү судалгаа нь эрх зүйн зохицуулалтыг сайжруулахад чиглэж байгаа тул судлахаар сонгох улс нь эрх зүйн хөгжлийн хувьд ололттой туршлага бүхий байх шалгуурыг тавин Дэлхийн шударга ёсны төслийн Улс орнуудын хуулийн засаглалын индексээр⁴ Монгол Улс (61 дүгээрт)-аас дээгүүр жагссан Финланд (3 дугаарт), Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс (цаашид ХБНГУ гэх) (5 дугаарт), Ирланд (10 дугаарт), Австрали (13 дугаарт), Англи (16 дугаарт) улсуудаас гадна хөрш Оросын Холбооны Улс (цаашид ОХУ гэх)-ыг сонгон зөрчлийн сануулах болон торгох шийтгэлийн эрх зүйн зохицуулалтыг судалсан болно.

НЭГ. МОНГОЛ УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ТОГТОЛЦООНД

Монгол Улсын эрх зүйн тогтолцоонд хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан захиргааны хэм хэмжээний актыг зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйг зөрчилд тооцох, түүнийг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд шийтгэл оногдуулахтай холбогдсон харилцааг 1992 оны 11 дүгээр сарын 27-ны өдөр батлагдсан Захиргааны хариуцлагын тухай хууль, түүний дараагаар 2015 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдөр батлагдсан Зөрчлийн тухай хуулиар зохицуулж ирсэн бөгөөд одоо 2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдөр батлагдсан Зөрчлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга хүчин төгөлдөр үйлчилдэг. Эдгээр хуулиудад зөрчилд оноох шийтгэлийн төрлүүдийг дараах байдлаар хуульчилсан байх ба сануулах шийтгэлийн төрлийг хуульд тусгаагүй мөн торгууль төлөлтийн биелэлтийг хангуулах талаарх зохицуулалт хангалтгүй байна.

Захиргааны хариуцлагын тухай хууль (1992)	Зөрчлийн тухай хууль (2017)
4 дүгээр зүйл. Захиргааны шийтгэлийн төрөл, хэмжээ 1.Зөрчил гаргасан этгээдэд дараахь захиргааны шийтгэл ногдуулж болно: 1/ торгох; 2/ тусгайлан олгосон эрх хасах /тээврийн хэрэгсэл жолоодох; 3/ хууль бусаар олсон орлого, эд зүйл буюу зөрчил гаргахад ашигласан тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, байрыг хураах; 4/ баривчлах; 5/ албадан сургалтад хамруулах. 2.Торгох, баривчлах шийтгэлийг үндсэн, тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрх хасах шийтгэлийг үндсэн болон нэмэгдэл, хууль бусаар олсон орлого буюу эд зүйлийг хураах, албадан сургалтад хамруулах шийтгэлийг нэмэгдэл шийтгэлийн хэлбэрээр хэрэглэнэ.	3.3 дугаар зүйл. Шийтгэлийн төрөл 1.Зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд дараахь шийтгэл оногдуулна: 1.1.торгох шийтгэл; 1.2.баривчлах шийтгэл; 1.3.эрх хасах шийтгэл. 2.Торгох, баривчлах шийтгэлийг үндсэн, эрх хасах шийтгэлийг нэмэгдэл шийтгэлийн хэлбэрээр оногдуулна. 3.4 дүгээр зүйл.Торгох шийтгэл 1.Энэ хуулийн тусгай ангид заасан хэмжээгээр шүүх, эрх бүхий албан тушаалтнаас мөнгөн төлбөр оногдуулахыг торгох шийтгэл гэнэ. 2.Торгох шийтгэлийн хэмжээ нь хүнд арваас хорин мянган торгуулийн нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөг, хуулийн этгээдэд нэг зуугаас хоёр зуун мянган торгуулийн нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөг байна. 3.Энэ зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан нэг торгуулийн нэгж /цаашид "нэгж" гэх/ нь нэг мянган төгрөгтэй тэнцүү байна. 4.Шүүх, эрх бүхий албан тушаалтан зөрчил үйлдэгчийн хөрөнгө, цалин хөлс, бусад орлогыг харгалзан торгох шийтгэлийг нэг жил хүртэл хугацаанд хэсэгчлэн төлүүлэхээр шийдвэрлэж болно.

4 World Justice Project, Rule of Law Index 2021, <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf> (Сүүлд үзсэн: 2021.11.23).

3.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол зөрчил гаргасан иргэнийг торгох шийтгэл 100-50000, албан тушаалтныг торгох шийтгэл 1000-60000, байгууллага, аж ахуйн нэгжийг торгох шийтгэл 50000-250000 төгрөгийн хэмжээтэй, баривчлах шийтгэл 7-30 хоног, тусгайлан олгосон эрх хасах шийтгэл 6 сараас 2 жил хүртэл хугацаатай байна.	5.Энэ хуулийн тусгай ангид заасан тохиолдолд хөрөнгө, орлого, нөхөн төлбөр, хохирлын тодорхой хувиар тооцсон хэмжээгээр торгох шийтгэлийг оногдуулна. 6.Хувиар тооцсон торгох шийтгэлийн хэмжээнд энэ зүйлийн 2 дахь хэсэг хамаарахгүй. 7.Энэ хуулийн тусгай ангид заасны дагуу торгох шийтгэлийг сонгож оногдуулахаар заасан зөрчилд оногдуулсан торгох шийтгэлийг тогтоосон хугацаанд биелүүлээгүй бол эрх бүхий албан тушаалтны саналаар шүүх баривчлах шийтгэлээр солино.
---	---

Харин БНМАУ-ын хүчин төгөлдөр үйлчилж байсан хууль тогтоомжид а. урьдчилан сануулах, б. сануулах, в. донгодох г. торгох д. баривчлах, е. эд хөрөнгийг хураах, ё. засан хүмүүжүүлэх ажил хийлгэх, ж. тусгай эрхийг түр хасах зэрэг захиргааны шийтгэлийн төрлүүдийг хуульчилсан байдаг байв.⁵ Урьдчилан сануулах, донгодох шийтгэлийг нийгмийн аюулаар ялимгүй зөрчил гаргасан, тухайн зөрчилдөө гэмшин, ухамсарлаж байгаа, анх ноцтой биш зөрчил гаргасан этгээдэд хуульд зааснаар хэрэглэнэ. Захиргааны зөрчил гаргасны улмаас сануулах буюу донгодуулсан хүн 1 жилийн дотор буюу шийтгэгдээгүйд тооцогдох хугацаа болоогүй байхад дахин тийм зөрчил гаргавал давтан үйлдсэн гэж хууль ёсоор хүндрүүлж үздэг байжээ.⁶ Ийнхүү энэ онд боловсруулагдаж байгаа Зөрчлийн тухай хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөлд сануулах шийтгэлийн төрлийг шинээр нэмж байгаа тул сануулах шийтгэлийн талаарх онолын ойлголтыг дэлгэрүүлэн авч үзье.

Орчин үеийн захиргааны эрх зүй болон захиргааны зөрчлийн эрх зүйн онолд аливаа захиргааны хариуцлага нь зөвхөн шийтгэх зорилгыг агуулах ёсгүй гэж үздэг бөгөөд захиргааны хариуцлага нь ирээдүйд хэн нэг этгээд аливаа хууль тогтоомжийг зөрчих хууль бус үйлдлийг таслан зогсоох, зөрчлийн шинж, хор уршгийн хэр хэмжээтэй дүйцэхүйц байх, зөрчил гаргасан этгээдийн хувьд оносон тохирсон байхыг шаарддаг.⁷ Түүнчлэн зөрчлийг эрүүгийн эрх зүйгээс тусгаарлах, зааглан тодорхойлох нь манай улсын өнөөгийн зохицуулалтад томоохон ач холбогдолтой ба захиргааны зөрчлийн эрх зүйд «сонгох боломжтой байх зарчим» буюу «principle of opportunity» хэрэгждэгээрээ эрүүгийн эрх зүйгээс ялгаатай хэмээн эх газрын эрх зүйн тогтолцоонд хамаарах орнуудын эрх зүйн онолд үздэг.⁸ Захиргааны хариуцлага гэдэг нь төрийн эрх бүхий байгууллагаас өөрийн бүрэн эрхийнхээ хүрээнд эрх зүйн хэм хэмжээ зөрчсөний учир захиргааны хууль тогтоомжийн дагуу хүлээлгэдэг хууль зүйн хариуцлагын төрөл бөгөөд эрх зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг таслан зогсоох, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, зөрчил гаргасан этгээдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлыг хуульд заасан албадлага хэрэглэх замаар зохих хэмжээгээр хязгаарлах явдал юм.⁹ Зөрчлийн тухай хуулийн тусгай ангид заасан зарим зөрчлийн хэрэгт оноохоор хуульчилсан санкцууд нь огт сонгох боломжгүй, зарим тохиолдолд хэт хатуу шийтгэл оногдуулсан байдаг. Иймд хуулийн байгууллагын ачааллыг

5 ий зарим асуудал” Шүүх эрх мэдэл сэтгүүл №4(2017), 104 дэх тал.

6 Б.Чимид, БНМАУ-ын Захиргааны эрх, УБ, 1973 он, 326 дахь тал.

7 Монголын Хуульчдын холбооны Захиргааны эрх зүйн хороо, Зөрчлийн тухай хууль (шинэчилсэн найруулга) болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөлд өгөх санал, зөвлөмж, <https://legaldata.mn/b/177> (Сүүлд үзсэн:2021.11.22).

8 Мөн тэнд.

9 Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн “Захиргааны хариуцлагын тухай хуультай холбоотой судалгаа” 2004 он, <https://nli.gov.mn/?p=1937> (Сүүлд үзсэн:2021.11.23).

багасгах, мөн хүний эрх, эрх чөлөөг дээдлэх үзэл баримтлалын үүднээс зөрчил үйлдэгч бүрт шийтгэл оногдуулах нь хамгийн оновчтой арга зам бус юм гэдгийг практик судалгаануудад дурдсан байдаг.

Ц.Цогт шүүгч “Захиргааны хариуцлага” ба “эрүүгийн хариуцлага” (англо-саксоны эрх зүйн системийн жишээ)¹⁰ өгүүлэлдээ “Захиргааны хариуцлагын зорилго нь хууль тогтоомжоор зохицуулагдсан харилцаанд оролцогчдыг ялангуяа зөрчил гаргагчийг “шийтгэх”-ээс илүүтэй уг зөрчлөөс сэргийлснээр хамгаалагдах ёстой нийтлэг эрхийг урьдчилан “хамгаалах” зорилготой (remedial rather than punitive) гэж үздэг байна” хэмээн дурдаад “захиргааны хариуцлагын зорилго нь «шийтгэх»-ээс илүүтэйгээр олон нийтэд халтай, эрсдэл бүхий зөрчлөөс хяналт шалгалт хийх замаар сэргийлснээр нийтлэг эрхийг урьдчилан «хамгаалах» зорилготой” гэжээ.

Г.Ганбаатар, Л.Оюунчимэг нар “Зөрчлийн тухай хууль дахь зөрчилдөөн бүхий зарим асуудал” өгүүлэлдээ “Төр өөрөө иргэдийн өмнө хүлээх Үндсэн хуулийн дагуух “үүрэг”-ийн хүрээнд иргэдэд баталсан “хуулиа мэдүүлэх” үүрэг хангалтгүй байхад “иргэд хууль мэдэхгүй байх нь хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй” гэх хуулийн хийсвэр заалтын агуулгаар иргэдийг алдаа, хариуцлага руу хүчлэн түлхэх, шийтгэх ёсгүй”¹¹ хэмээсэн байдаг. Иймд зөвхөн зарим төрлийн зөрчилд зөрчил үйлдэгчийн нөхцөл байдлыг харгалзан сануулах, торгуулийн хэмжээг бууруулах зэрэг уян хатан шийтгэлийн төрлүүдийг хуульчлахаар нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөлд тусгасан нь ололттой юм. Улсын Ерөнхий прокурорын орлогч, төрийн хууль цаазын шадар зөвлөх М.Чинбат “Шүүх эрх мэдэл, хууль сахиулах албан хаагчдын үндэсний чуулган”-д тавьсан илтгэлдээ¹² “Зөрчлийн тухай хууль батлагдсанаар иргэн, хуулийн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлага ихэслээ, торголоо, шийтгэлээ гэх шүүмжлэл сүүлийн жилүүдэд нийгэмд газар авч байгаа боловч үнэн хэрэгтээ сүүлийн 3 жилд үйлдэгдсэн 4.9 сая зөрчлийн 91.4 хувь нь Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хууль зөрчсөн зөрчил байна. Гэвч Зөрчлийн тухай хууль батлагдсанаас хойших хугацаанд 2,8 сая зөрчилд оногдуулсан 66 тэрбум төгрөгийн торгууль биелэгдээгүй байгаа нь зөрчил үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд шийтгэл оногдуулах замаар шударга ёсны тогтолцоог бэхжүүлэх гэсэн үзэл баримтлалтай нийцэхгүй байгааг бид анхаарах ёстой. Оногдуулсан шийтгэл бүр биелдэг байх нь нийгэмд шударга ёсны тогтолцоо бэхжих гол үндэс болно.” гэснээс дүгнэвэл Монгол Улс Зөрчлийн тухай хууль дахь торгуулийн шийтгэл оноох зохицуулалт, системээ өөрчлөн сайжруулах шаардлагатай байгаа нь тод харагдаж байна. Ийнхүү судалгааны дараагийн хэсэгт гадаад орнуудын сайн жишгийг судлах болно.

10 Ц.Цогт, “Захиргааны хариуцлага” ба “эрүүгийн хариуцлага” (англо-саксоны эрх зүйн системийн жишээ) <https://legaldata.mn/b/395> (Сүүлд үзсэн: 2021.11.23).

11 Г.Ганбаатар, Л. Оюунчимэг, “Зөрчлийн тухай хууль дахь зөрчилдөөн бүхий зарим асуудал” шүүх эрх мэдэл сэтгүүл №4(2017), 104 дэх тал.

12 М.Чинбат, эрүүгийн болон зөрчлийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, анхаарах асуудал <http://prokuror.mn/blog/on/4408> (сүүлд үзсэн: 2021.11.23).

ХОЁР. ГАДААДЫН БУСАД ОРНЫ ЭРХ ЗҮЙН ТОГТОЛЦООНД

Хууль зүйн шинжлэх ухаан өндөр хөгжсөн улс орнуудад зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны хүрээнд захиргааны байгууллага хийгээд хэв журам сахиулагч цагдаагийн албан хаагч нарт прокурорын хяналтгүйгээр эхний арга хэмжээ болох сануулах, бага дүнгээр торгох зэргээр бие даан анхны шийдвэр гаргах эрхийг өгдөг байна. Ингэснээр шүүх, прокурорын байгууллагуудын ачааллыг бууруулахаас гадна зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа, зөрчилд холбогдогчийн цагийг хэмнэх, дахин зөрчил үйлдэгдэхээс урьдчилан сэргийлэхэд өндөр ач холбогдолтой байдаг ажээ. Иймд энэ хэсэгт зарим гадаад зарим орнуудын эрх зүйн зохицуулалтуудыг дэлгэрүүлэн авч үзлээ.

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

1.1 Үндсэн ойлголт

ХБНГУ-д зөрчлийн захиргааны хэм хэмжээний актыг зөрчсөн үйлдэл, эс үйлдэхүйг зөрчилд тооцох, түүнийг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд шийтгэл оногдуулахад 1968 онд батлагдсан Захиргааны зөрчлийн тухай хууль (OWiG) үйлчилдэг. Германы хууль тогтоомжид захиргааны зөрчил нь эрүүгийн эрх зүйн ял оноох агуулгад үл харьяалагдах хэдий ч шийтгэл оногдуулахуйц гэм буруутай үйлдэл юм. Энэ нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэдэггүй, харин хуулиар торгууль ногдуулдаг (§1 Abs.1 OWiG) ба Захиргааны зөрчлийн тухай хуулийн дийлэнх хэсэг захиргааны эрх зүйд (захиргааны шийтгэл) харьяалагддаг.¹³ Захиргааны зөрчлийн тухай хууль нь хэд хэдэн догматик нарийн зүйлсийг эс тооцвол материаллаг эрүүгийн эрх зүйд загвартай байдаг ч тус хууль нь процедурын заалтуудыг мөн агуулдаг. Хэрэв зөрчлийн үйлдэл нь эрүүгийн болон захиргааны зөрчлийн шинжийн аль алиныг нь хангасан бол эрүүгийн хуулийг удирдлага болгож (§21 OWiG), прокурорын байгууллага хариуцдаг (§40 OWiG).¹⁴ Захиргааны зөрчлийн тухай хуулиар анх удаа зөрчлийн хэрэг үйлдсэн болон давтан гэмт хэрэг үйлдсэн хүмүүст ялгамжтай буюу давтан үйлдэгсдэд хүндрүүлсэн шийтгэл оногдуулахын тулд ялгаж байдгаараа онцлогтой.

1.2 Сануулах шийтгэл

ХБНГУ-ын Захиргааны зөрчлийн тухай хуулийн 56 дугаар зүйлд¹⁵ сануулах шийтгэл оногдуулах талаар дараах байдлаар хуульчилжээ.

(1) Ялимгүй шинжтэй зөрчил гаргасан тохиолдолд захиргааны байгууллага холбогдох этгээдэд анхааруулж, таваас тавин таван еврогийн торгууль оногдуулж болно. Сануулах шийтгэлийг торгууль оногдуулахгүйгээр өгч болно.

13 Administrative offences, <https://criminal-law-germany.lawyer/administrative-offences/> (Сүүлд үзсэн: 2021.11.23).

14 Мөн тэнд.

15 Act on Regulatory Offences in the version published on 19 February 1987 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 602), last amended by Article 5 para. 15 of the Act of 21 June 2019 (Federal Law Gazette I, p. 846) https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_owig/englisch_owig.html#p0329 (Сүүлд үзсэн: 2021.11.23).

(2) 1-р хэсгийн эхний өгүүлбэрт заасан сануулах шийтгэл нь зөвхөн татгалзах эрхийнхээ талаар мэдэгдсэн холбогдох этгээд сануулах шийтгэлийг зөвшөөрч, захиргааны байгууллагаас шаардсан торгуулийг нэн даруй буюу долоо хоногийн хугацаанд түүнд заасан агентлаг эсвэл шуудангийн газарт тухайн байгууллагад төлсөн тохиолдолд л хүчин төгөлдөр болно. Холбогдох этгээд сануулах шийтгэлийн торгуулийг нэн даруй төлөх боломжгүй эсвэл торгууль арваас дээш еврогийн хэмжээтэй бол хугацааг тогтоож болно.

(3) 1-р хэсгийн эхний өгүүлбэрт заасны дагуу сануулах шийтгэлийн торгууль, төлбөрийн хэмжээ, шаардлагатай бол төлбөрийн тогтоосон хугацааны талаар сануулга өгөх гэрчилгээг үнэ төлбөргүй олгож болно.

1.3 Торгох шийтгэл

Түүнчлэн ХБНГУ-ийн Захиргааны зөрчлийн тухай хуульд торгууль оноох, торгуулийг хялбар аргаар төлүүлэх талаар тус хуулийн 17, 18-р зүйлд дараах байдлаар хуульчилсан байна.¹⁶

(1) Торгуулийн хэмжээ нь таван еврогоос багагүй, хуульд өөрөөр заагаагүй бол нэг мянган еврогоос хэтрэхгүй байна.

(2) Санаатай болон болгоомжгүй зөрчлийн үйлдлийг ялгахгүйгээр хууль тогтоомжид заасан торгуулийн дээд хэмжээг оногдуулахаар бол болгоомжгүйгээр үйлдэгдсэн зөрчилд оноох торгуулийн дээд хэмжээ нь торгуулийн дээд хэмжээний хагасаас хэтрэхгүй байна.

(3) Захиргааны зөрчлийн нөхцөл байдал болон зөрчил үйлдэгчид оноох шийтгэл нь торгуулийн үнэлгээний үндэслэл болно. Зөрчил үйлдэгчийн санхүүгийн байдлыг мөн харгалзан үзнэ; гэвч хуульд заасны дагуу зарим тохиолдолд ялимгүй захиргааны зөрчилтэй холбоотой тохиолдолд хамаарахгүй.

(4) Торгууль нь зөрчил үйлдэгчийн захиргааны зөрчил үйлдэн олж авсан санхүүгийн ашиг орлогоос давсан байна. Хэрэв хуульд заасан дээд хэмжээ нь хүрэхгүй бол торгуулийн хэмжээг нэмэгдүүлж болно.

18-р зүйл. Зөрчлийн хэрэгт холбогдогч санхүүгийн нөхцөл байдлын улмаас торгуулийг нэн даруй төлөх боломжгүй бол түүнд төлөх хугацааг олгох буюу хэсэгчлэн төлөхийг зөвшөөрнө. Мөн тухайн этгээд хугацаандаа төлөөгүй тохиолдолд торгуулийг тогтмол хэсэгчлэн төлөх давуу эрхийг цуцалж болно.

Англи улс

2.1 Үндсэн ойлголт

Англи улсад бүх гэмт хэргийг шүүх шийдвэрлэдэггүй. Цагдаагийн офицерууд болон Crown Prosecution Service (CPS) нь яллахаас өөр арга хэмжээ болгон анхааруулах, сануулах, шийтгэх эрхтэй байдаг.¹⁷ Гэмт хэрэг үйлдсэн гэдгээ хүлээн зөвшөөрсөн хүнд албан ёсны сануулгыг цагдаагийн байгууллагаас өгч болно. Сануулга нь харьцангуй хөнгөн гэмт хэрэг үйлдсэн, анх удаа гэмт хэрэг үйлдсэн хүмүүст энэхүү сануулга нь хэргийг түргэн шуурхай шийдвэрлүүлэх хэрэгсэл байж болно. Өөрөөр хэлбэл сануулгыг хүлээн авснаар тэд асуудлаа

16 Мөн тэнд.

17 Cambridgeshire constabulary <https://www.cambs.police.uk/information-and-services/Cautions-warnings-penalties>.

хурдан шийдэж, шүүхэд хандах шаардлагагүй болно гэсэн үг юм. Зөрчил үйлдэгч нь тодорхой, найдвартай мэдүүлэг өгч, сануулгын нөхцөл байдлыг хүлээн зөвшөөрсөн маягтад гарын үсэг зурах ёстой.¹⁸ Насанд хүрэгчдэд зориулсан энгийн сануулгын тогтолцооны хүрээг Хууль зүйн яам - Насанд хүрэгчдэд зориулсан энгийн сануулгын заавар (ХМЯ-ны удирдамж) -д багтаасан болно.¹⁹ Энэ нь гэмт хэрэг хэзээ үйлдэгдсэнээс үл хамааран 2015 оны 4-р сарын 13-ны өдрөөс эхлэн энгийн сануулгатай холбоотой бүх шийдвэрт хамаарах бөгөөд Даргын зааврын 6-р хэвлэл (DG6) болон Crown Prosecutors Code (прокурорын тухай хууль)-тэй хавсарган тусгасан байдаг. Энгийн сануулгыг болзолт сануулгатай андуурч болохгүй (нөхцөл тависан сануулга). Болзолт сануулгыг 2003 оны Эрүүгийн шүүхийн тухай хуулиар нэвтрүүлсэн. Болзолт сануулгын тогтолцооны удирдамжийг Насанд хүрэгчдийн болзолт сануулгын практикийн тухай хууль болон Насанд хүрэгчдийн болзолт сануулгын талаарх удирдамжид багтаасан.

2.2 Сануулах шийтгэлийн ойлголт ба төрөл²⁰

Хууль зүйн яамны удирдамжийн дагуу сануулга нь шударга ёсыг түргэн шуурхай, үр дүнтэй тогтоох, цагдаа, шүүхийн ачааллыг бууруулахын зэрэгцээ зохих зөрчлийг таслан зогсооход чиглэгддэг. Энгийн сануулга бол хэн нэгэн гэмт хэрэг үйлдсэнийг хүлээн зөвшөөрсний дараа цагдаагийн албан хаагчийн гаргаж байгаа албан ёсны мэдэгдэл юм. Болзолт сануулга нь ижил төстэй боловч тухайн зөрчил үйлдсэн хүн хохирогчид нөхөн төлбөр төлөх эсвэл гэмт хэрэг үйлдсэнийхээ төлөө уучлалт гуйх зэрэг тодорхой нөхцөлүүдийг дагаж мөрдөхийг зөвшөөрөх ёстой. Цагдаагийн сануулга нь техникийн хувьд эрүүгийн шийтгэл гэж ангилагддаггүй ч дэлгэрэнгүй мэдээллийг ирээдүйд лавлах зорилгоор цагдаад хадгалдаг бөгөөд хэрэв тухайн хүн ирээдүйд дахин гэмт хэрэг үйлдсэн гэж шийтгэгдсэн бол шүүгч анхааралдаа авч болно. Сануулгыг одоогийн болон ирээдүйн ажил олгогчдод мэдэгдэж болох бөгөөд хэрэв тухайн хүн нь хүүхэд, эмзэг бүлгийн хүмүүстэй ажиллах гэх мэт тодорхой үүрэг гүйцэтгэдэг бол (үүнийг шүүгээгүй бол) мэдэгдэх ёстой байдаг.

Сануулга хүлээн авах нь хэн нэгний Европын Холбооноос гадуур аялах, ажиллах чадварт нөлөөлж болзошгүй тул зарим улс орнууд нэвтрэх виз олгохоос татгалзах эрхтэй.

Болзолт сануулга

Болзолт сануулга нь энгийн сануулгаас өөр бөгөөд яллахаас зайлсхийхийн тулд тодорхой нөхцөлүүдийг дагаж мөрдөх ёстой байдаг. Хөнгөн гэмт хэрэгт 10-аас дээш насны хүн бүрт болзолт сануулга өгч болно. Сануулга өгөхийн тулд яллах хангалттай нотлох баримт байх ёстой бөгөөд зөрчил үйлдэгч гэм буруугаа хүлээн зөвшөөрч, сануулга авахыг зөвшөөрсөн байх ёстой. Гэмт этгээд сануулах нөхцөлийг дагаж мөрдөөгүй тохиолдолд тэднийг баривчлах, гэмт хэрэгт буруутгах боломжтой. Харин тохиролцсон хугацаандаа болзол хангасан тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхгүйгээр хэргийг хааж болно. Болзолт сануулгыг өгөхдөө хувь хүнд гурван төрлийн нөхцөлийг санал болгож болно.

18 Simple caution (including youth cautions), <https://hub.unlock.org.uk/knowledgebase/simple-caution/>.

19 Cautioning and Diversion, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/cautioning-and-diversion>.

20 Simple caution, <https://hub.unlock.org.uk/knowledgebase/simple-caution/>.

Үүнд:

- Нөхөн сэргээх нөхцөл нь гэмт хэрэгтнүүдийг цаашид гэмт хэрэг үйлдэхийг нь зогсоохын тулд хандлагаа өөрчлөхөд нь туслах зорилготой. Жишээлбэл, хар тамхины үр нөлөөг таниулах хичээлд хамрагдах гэх мэт.
- Хохирлыг нөхөн барагдуулах нөхцөл нь гэмт хэрэгтнүүдэд тухайн хүнд эсвэл нийгэмд учруулсан хохирлоо арилгах зорилготой бөгөөд үүнд: учруулсан хохирлоо нөхөн төлөхөд туслах арга хэмжээ байж болно.
- Нөхөн сэргээх, хохирлыг нөхөн барагдуулах нөхцөл тохирохгүй тохиолдолд шийтгэлийн нөхцөлийг сонгоно. Үүнд торгууль ногдуулж болно.

Залуучуудын сануулга

10-17 наснаас дээш насны залуус гэмт хэрэг үйлдсэнээ хүлээн зөвшөөрсөн, алба хаагчид гэмт хэрэг үйлдсэнийг нотлоход хангалттай нотлох баримт байгаа бол залуучуудад сануулга өгч болно.

Өсвөр үеийнхний болзолт сануулга

Өсвөр үеийнхний болзолт сануулга нь өсвөр үеийнхний энгийн сануулгатай адил боловч нэмэлт нөхцөлтэй байдаг. 10-17 насны хүн гэм буруугаа хүлээн зөвшөөрч, гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг нотлох хангалттай нотлох баримттай бол алба хаагчид санал болгож болно. Сануулга нь яллахаас өөр арга бөгөөд зохих нөхцөлүүдийг Өсвөрийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх баг (ҮОТ) үнэлгээний дараа зөвлөнө. ҮОТ нь нөхцөлийг дагаж мөрдөхийг хариуцдаг бөгөөд хэрэв нөхцөлийг дагаж мөрдөөгүй бол анхны гэмт хэрэг үйлдсэний төлөө хариуцлага хүлээлгэж болзошгүй. Тус сануулга нь гэмт хэргийн ихэнх бүртгэлд харагдана.

Зөвшөөрөгдөх зан үйлийн гэрээ

Энэхүү гэрээ нь хувь хүн болон цагдаа, орон нутгийн засаг захиргаа эсвэл бүртгэлтэй нийгмийн өмчлөгчдийн хооронд сайн дурын бичгээр байгуулсан гэрээ юм. 18 нас хүрээгүй залуу хүнд өгөхдөө эцэг эх, асран хамгаалагчид нь мөн гэрээ олгодог. Ярилцлагын үеэр тухайн хүн нийгмийн эсрэг үйл ажиллагаа явуулахгүй байхыг зөвшөөрсөн тохиолдолд гэрээний нөхцөлийг тохиролцсон болно. Гэрээнд тэдний эцэг, эх, асран хамгаалагч, гэрээнд үйлчилж буй байгууллагын төлөөлөгч, орон нутгийн цагдаагийн ажилтанг байлцуулан гарын үсэг зурна.

Олон нийтийн нөхөн төлбөр

Олон нийтийн нөхөн төлбөр нь нутгийн иргэдэд гэмт хэрэгтнүүдийн учруулсан хохирлоо хэрхэн арилгах талаар санал бодлоо илэрхийлэх боломжийг олгодог. Энэ нь ихэвчлэн гэмт хэрэгтнийг нутгийн сургууль, шашны бүлгүүд, сүм хийдүүд, буяны байгууллага, олон нийтийн байгууллагуудад нийгэмд тустай цалингүй ажил хийлгэдэг. Зөрчил гаргагчид долоо хоногт дор хаяж зургаан цагийн олон нийтийн нөхөн төлбөрийн ажлыг хийх ёстой бөгөөд төслийг 12 сарын дотор дуусгах ёстой. Ийм төрлийн ажил хийж байгаа гэмт хэрэгтнүүд дээр нь «Олон нийтийн нөхөн төлбөр» гэсэн бичигтэй хүрэм өмсдөг байна.

Сануулгад өртөж болзошгүй амьдралын талбарууд

Цагдаа нар сануулга бол зүгээр л «бугуйг алгадах» гэж үздэг бөгөөд олон хүмүүсийн хувьд энэ нь тэдний амьдралд маш бага нөлөө үзүүлдэг. Зарим хүмүүсийн хувьд сануулга нь ажил эрхлэлт, боловсрол, даатгал, аялал, ирээдүйн шүүх хуралдаанууд зэрэгт илүү ноцтой бөгөөд байнгын үр дагавартай байдаг.

2.3 Цагдаагийн байгууллагаас торгуулийн мэдэгдэл гаргах

Торгуулийн мэдэгдэл нь шийтгэлийн нэг төрөл юм. Цагдаагийн албан хаагчид тодорхой зөрчил гаргасан 18 ба түүнээс дээш насны хүмүүст торгуулийн мэдэгдэл гаргаж болно. Торгууль нь 45.00 фунт стерлинг эсвэл 85.00 фунт стерлинг байж болох бөгөөд гэмт хэрэгтнүүдийн 5.00 фунт стерлингийн хураамжийг багтаасан болно. Цагдаа нар зарим төрлийн зөрчилд яллахын оронд торгуулийн мэдэгдэл өгөх боломжтой.²¹ Хэрэв торгуулийн мэдэгдлийг хүлээн авбал төлбөрөө бүрэн төлөх эсвэл шийдвэрлэсэн өдрөөс хойш 28 хоногийн дотор шүүхээр хэлэлцүүлэхийн аль нэгийг сонгож хүсэлт гаргах ёстой. Торгуулийн мэдэгдэлд торгуулийг хэрхэн төлөх эсвэл шүүх хуралдаанд оролцохыг хэрхэн хүсэх талаар тайлбарласан байдаг. Хэрэв торгуулийн мэдэгдлийг хүлээн зөвшөөрсөн боловч 28 хоногийн дотор торгуулиа төлөөгүй эсвэл шүүх хуралдаанд оролцох хүсэлт гаргахгүй бол торгууль 50 хувиар нэмэгдэнэ. Жишээ нь 60,00 фунт стерлинг нь нэмэгдэж 120,00 фунт стерлинг болно. Тухайн шүүхээс оногдуулсан торгуулийн шийтгэлийн мэдэгдлийг хэрэгжүүлэхийн тулд шүүх ч бас оролцоно. Хэрэв торгуулийн мэдэгдлээс татгалзвал цагдаагийн ажилтан өөр арга хэмжээ авах, тэр дундаа эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх боломжтой. Торгуулийн мэдэгдлийг хүлээн зөвшөөрч торгуулиа төлснөөр нь гэм буруугаа хүлээн зөвшөөрөх шаардлагагүй бөгөөд эрүүгийн хэрэг үүсгэхгүй. Торгуулийн мэдэгдэл өгсөн тухай тэмдэглэл хөтөлж, цаашид торгуулийн мэдэгдэл хүлээн авах боломжтой эсэхийг шийдэхэд энэ мэдээллийг ашиглана. Торгуулийн мэдэгдэл нь анх удаа болон хөнгөн төрлийн зөрчил үйлдсэн этгээдэд гэмт хэргийн бүртгэлд орохоос зайлсхийх боломжийг олгодог. Харин давтан зөрчил үйлдсэн этгээдэд энэ нь боломжгүй болдог байна.

2. Ирланд улс

3.1 Насанд хүрэгчдэд анхааруулах тогтолцоо²²

2006 оны 2-р сард Ирландад насанд хүрэгчдийг (өөрөөр хэлбэл 18-аас дээш насны хүмүүсийг) эрүүгийн хариуцлагад татахаас өөр шинэ тогтолцоо хэрэгжиж эхэлсэн. Уг тогтолцоог насанд хүрэгчдийн анхааруулах тогтолцоо гэж нэрлэдэг бөгөөд тухайн хүн зөрчил үйлдсэнийг нотлох баримт байгаа бөгөөд ийм зөрчилд яллах нь нийтийн ашиг сонирхолд хамаарахгүй тохиолдолд яллахаас өөр хувилбар байж болдог. Энэхүү тогтолцоог хэрэглэж болох хэд хэдэн тодорхой эрүүгийн гэмт хэрэг (зөрчил) байдаг. Ирланд Улс нь «An Garda Síochána» хэмээх үндэсний иргэний цагдаагийн албатай бөгөөд «Ирландын энх тайвны хамгаалагчид» гэсэн утгатай. Энэ нь 14,500 ажилтантай бөгөөд орон нутгийн болон үндэсний хууль

21 enforcement in Ireland, <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/Member-countries/Europe/IRELAND>.

22 Adult Cautioning Scheme, https://www.citizensinformation.ie/en/justice/law_enforcement/adult_cautioning_scheme.html#.

сахиулах үйлчилгээ үзүүлдэг. Үүнийг ихэвчлэн «Гарда» гэж нэрлэдэг.²³ Хэрэв уг тогтолцоонд тусгагдсан эрүүгийн зөрчлийн аль нэгийг үйлдсэн гэж сэжиглэж байгаа бол анхааруулах шийдвэрийг (яллахын оронд) орон нутгийн Гардагийн ахлах ажилтан (эсвэл орон нутгийн ахлагчаар ажиллаж байгаа Гарда байцаагч) гаргадаг. Сануулга өгөх эсэхээ шийдэхдээ Гарда дараах зүйлийг анхаарч үзэх ёстой:

- Сэжиглэгдсэн төлөв байдал;
- Орчны нөхцөл байдал;
- Гэм буруугүй нотлох баримт;
- Нийтийн ашиг сонирхол;
- Хохирогчийн санал;

Хэрэв тухайн зөрчил үйлдэгч тодорхой асуудлаар сануулга хүлээн авахад бэлэн байгаа бол Гардагийн ахлах ажилтан яллахгүй гэж үзэж байгаагаа мэдэгдэх болно. Цаашид ийм төрлийн зөрчил үйлдвэл эрүүгийн хариуцлага хүлээнэ гэдгийг анхааруулна.

Нийтийн ашиг сонирхол гэж юу вэ?

Прокурорын оронд анхааруулах шийдвэр гаргах нь ноцтой чухал шийдвэр бөгөөд Гардагийн ахлах ажилтан тухайн зөрчил нь анхааруулахад тохиромжтой гэдэгт итгэлтэй байх ёстой. Энэ нь зөвхөн уг тогтолцооны нэг хэсэг болох зөрчлийн хуваарьт багтсан гэсэн үг биш юм. Энэ нь зөрчил үйлдсэн тодорхой нөхцөл байдлыг авч үзэх зайлшгүй шаардлагатай гэсэн үг. Хэрэв тухайн нөхцөлд нийтийн эрх ашгийн үүднээс яллах шаардлагагүй бол сануулга өгч болно.

Нийтийн эрх ашгийг тодорхойлоход анхаарах өөр нэг зүйл бол гэмт этгээд юм. Жишээлбэл, насанд хүрсэн, урьд нь ял шийтгэл хүлээгээгүй хүнд анхааруулах шийтгэл өгөх нь үр дүнтэй байх магадлалтай бөгөөд ирээдүйд ижил төстэй зөрчил гаргахаас урьдчилан сэргийлэх боломжтой эсэхийг анхаарч үзэх ёстой байдаг. Гэсэн хэдий ч ердийн гэмт хэрэгтнийг уг тогтолцоонд оруулах нь зохимжгүй байх магадлалтай.

Хохирогчийн саналыг хэрхэн авч үздэг вэ?

Сануулга өгөх шийдвэр гаргахын өмнө бүх хохирогчийн саналыг боломжтой бол Гардагаас авах ёстой. Хэрэв хохирогч сануулга өгөх ёсгүй гэж үзэж байгаа бол шийдвэр гаргахаас өмнө хохирогчийн санал болгож буй аливаа шалтгааныг Гардагийн ахлах мэргэжилтэн харгалзан үзэх ёстой. Гэсэн хэдий ч хохирогч эсэргүүцэж байлаа ч ахлах ахлагчаас сануулга өгөх боломжтой. Ийм тохиолдолд Гарда сануулга өгөх эсэхээ шийдэхээсээ өмнө Улсын прокурорын газрын даргаас зөвлөгөө авч болно. Хэрэв хохирогчдод нөхөн төлбөр өгөхийг санал болговол энэ нь сануулга өгөх аливаа шийдвэрийг дэмжинэ. Мөн анхааруулах шийдвэр нь зөвхөн нөхөн олговортой холбоотой асуудал биш юм.

3.2 Анхааруулах журам

Ахлах ахлагчаар ажиллаж байгаа Гарда байцаагч насанд хүрэгчдэд зориулсан сануулгыг удирддаг. Тухайн зөрчил үйлдэгч сануулгыг хүлээн зөвшөөрч байгаагаа бичгээр гаргаж, сануулгыг бүртгэж цаашид ямар нэгэн эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдсэн

23 Law enforcement in Ireland, <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/Member-countries/Europe/IRELAND>.

хэргээр шийтгэгдсэн тохиолдолд шүүхэд мэдэгдэн, шүүхээр шийдвэрлэнэ гэдгийг эсэргүүцэхгүй байх ёстой. Анхааруулах санаа нь үүнийг зөвхөн нэг удаа зөрчил үйлдсэн этгээдэд хэрэглэх ёстой байдаг, гэсэн хэдий ч (зөвхөн хамгийн онцгой тохиолдолд) өмнө нь сануулга авч байсан хүнд дахин сануулга өгч болдог. Ийм онцгой нөхцөл байдлын жишээнд:

- Анхны сануулга өгснөөс хойш урт хугацааны завсарлагатай байсан бөгөөд ахлах ахлагч ийм хугацаа өнгөрсний дараа хоёр дахь удаагаа сануулга өгөх нь тухайн хүнд ашигтай гэж үзэж байгаа бол ахлах ажилтан Гарда нь эхлээд Улсын яллах газрын даргын зөвшөөрлийг авах ёстой. Насанд хүрэгчдийн анхааруулах тогтолцоонд хамрагдах гэмт хэрэг, зөрчлийн жагсаалт дараах байдалтай байна.

Эрүүгийн шүүх (Нийтийн хэв журам хамгаалах)-ийн тухай хууль 1994 он

4-р хэсэг: Олон нийтийн газар согтуурах

5-р хэсэг: Олон нийтийн газар эмх замбараагүй байдал үүсгэх

6-р хэсэг: Олон нийтийн газар заналхийлэх, доромжлох, хүч хэрэглэх

8-р хэсэг: Гардагийн заавар (тушаал)-ыг дагаж мөрдөхгүй байх

9-р хэсэг: Санаатайгаар саад учруулах (санаатай саад)

11-р хэсэг: Гэмт хэрэг үйлдэх зорилгоор барилга руу орох

13-р хэсэг: Айдас төрүүлэхүйц байдлаар барилга руу нэвтрэх гэх мэт (зөвхөн 2020 оны 12-р сарын 14-ний өдрөөс үйлдсэн гэмт хэргийн хувьд)

21-р хэсэг: Олон нийтийг хянах хязгаарлалтыг дагаж мөрдөхгүй байх (зөвхөн 2020 оны 12-р сарын 14-ний өдрөөс хойш үйлдэгдсэн гэмт хэргийн хувьд)

Эрүүгийн шүүх (Хулгай, залилангийн гэмт хэрэг)-ийн тухай хууль 2001 он

4-р хэсэг: Хулгай эд хөрөнгийн үнэ 1000 еврогоос хэтрэхгүй

17-р хэсэг: Хулгайлагдсан эд хөрөнгөтэй харьцах (холбогдох эд хөрөнгийн үнэ 1000 еврогоос бага байвал)

18-р хэсэг: Хулгайлагдсан эд хөрөнгийг эзэмших (холбогдох хөрөнгийн үнэ 1000 еврогоос бага бол)

Согтууруулах ундааны тухай хууль 2003 он

6-р хэсэг: Согтуу хүний үйлдсэн зөрчил

8-р хэсэг: Эмх замбараагүй байдал үүсгэх

Хүний эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль 1997 он

2-р хэсэг: Халдлага – хөнгөн зэргийн халдлага (Гардагийн гишүүдэд халдсан хэргийг прокурорын газрын даргад хэлэлцүүлэхээр шилжүүлнэ)

Гэмт хэргийн хохирлын тухай хууль 1991 он

2-р хэсэг: Эд хөрөнгийг гэмтээх (гэмтсэн эд хөрөнгийн үнэлгээ 1000 еврогоос бага бол)

3-р хэсэг: Эд хөрөнгөд хохирол учруулахаар заналхийлэх

Мансууруулах бодисын зүй бус хэрэглээний тухай хууль 1977 он

3-р хэсэг: Каннабис эсвэл каннабисын давирхайг эзэмших (зөвхөн 2020 оны 12-р сарын 14-ний өдрөөс үйлдсэн гэмт хэргийн хувьд)

1995 оны Энгийн Худалдааны хууль

3-р хэсэг: Зөвшөөрөлгүй эсвэл зөвшөөрөл зөрчсөн арилжаа (зөвхөн 2020 оны 12-р сарын 14-ний өдрөөс үйлдсэн гэмт хэргийн хувьд)

Лицензийн тухай хууль 1872

12-р хэсэг: Олон нийтийн газар согтууруулах ундаа хэрэглэсэн

1842 оны Дублины цагдаагийн хууль

Хэсэг 14(12): Нийтийн замд саад учруулах (Зөвхөн Дублин хотын (Шүүх) дүүрэгт хамаарна)

Хураангуй харьяаллын (Ирланд) 1871 оны нэмэлт өөрчлөлтийн тухай хууль

8-р хэсэг: Театр эсвэл олон нийтийн үзвэр үйлчилгээний газарт бусдыг доромжилсон эсвэл үймээн самуун дэгдээсэн үйлдэл (зөвхөн Дублин хотын (Шүүхийн) дүүрэгт хамаарна)

3.3 Торгууль

Ирланд улсад торгуулийг шүүгчийн шийдвэрээр гэмт хэргийн шийтгэл болгон төлөх ёстой мөнгөн дүн гэж тодорхойлдог. Шүүхээс төлөх ёстой хэмжээ, торгуулийг төлөх өдрийн тоог тогтоодог. Шүүх хуралдааны дараа торгуулийн мэдэгдэл гаргадаг байна.²⁴

Торгуулийн төрөл сонголтууд:

Торгуулийг бүхэлд нь эсвэл хэсэгчлэн төлөх боломжтой бөгөөд торгуулийг шүүхийн аль ч газар, шуудан эсвэл цахимаар шүүгчийн зөвшөөрсөн хугацаанд бүрэн төлнө.

Дараах тохиолдолд шуудангийн салбаруудад хэсэгчлэн төлөх боломжтой:

- Торгууль нь 100.00 еврогоос дээш бол;
- Шүүхээс торгууль ногдуулснаас хойш 42 хоногийн дотор эхний төлбөрийг төлсөн бол;
- Эхний төлбөр нь торгуулийн 10% -тай тэнцэх буюу түүнээс дээш бол.

Хэрэв хэсэгчлэн төлөхөөр шийдсэн бол торгуулиа бүрэн төлөхөд нэг жил 42 хоногийн хугацаа байдаг. Эхний төлбөрийн дараа, дараагийн төлбөр бүрийг өмнөх төлбөрөөс хойш 30 хоногийн дотор төлөх ёстой (хамгийн багадаа €5.00). Эхний хэсгийг төлсний дараа төлбөрийн төлөвлөгөөг хүргүүлдэг. Эхний төлбөрийг шүүхийн шийдвэр гарснаас хойш зургаан долоо хоногийн дотор төлөх ёстой. Хэрэв төлөөгүй бол торгуулийн дүнг бүрэн төлөх ёстой бөгөөд хэсэгчлэн төлөх боломжгүй болдог.

24 Fines imposed district court, <https://www.courts.ie/fines-imposed-district-court>.

Торгууль төлөөгүй тохиолдолд авах арга хэмжээ

Хэрэв тухайн зөрчил үйлдэгчийн торгууль төлөгдөөгүй эсвэл хугацаа нь дуустал хэсэгчлэн төлөхгүй бол торгуулийн гүйцэтгэлийн мэдэгдэл илгээнэ. Уг мэдэгдэлд өөр шүүх хуралд оролцох ёстой огноо, цагийг тусгасан байдаг. Тус шүүх хурлаар торгуулийн үлдэгдэл төлбөрөө бүрэн төлөх боломжийг олгох эсвэл шүүгч дараах (дараалалтайгаар) арга хэмжээнүүдээс аль нэгийг сонгож болно.

- Орлогын хавсралт нэхэх;
- Нөхөн сэргээх захиалга - зөвхөн 500 еврогийн торгууль эсвэл байгууллагын торгууль;
- Нийтийн үйлчилгээ;
- Хорих.

3. Австрали улс

4.1 Сануулах шийтгэл

«Сануулга» гэдэг нь цагдаагийн байгууллагаас гаргадаг, зөрчил үйлдсэн этгээдэд дараагийн шатны хууль ёсны арга хэмжээ авахаас зайлсхийх боломжийг олгодог нэг төрлийн арга юм.²⁵

Цагдаагийн сануулга нь цаашид зөрчил гаргахаас сэргийлэхийн тулд хуульд заасны дагуу бүртгэлжүүлж байгаа хэлбэр юм. Австралид сануулгын арга хэмжээг авах нь прокурор, шүүхэд хэрэг шийдүүлснээс оронд цагдаагийн байгууллагын шатанд сануулга өгөх нь зөрчил үйлдэгч дахин зөрчил үйлдэх магадлалыг бууруулдаг гэж үздэг. Учир нь тухайн хүнд итгэж, итгэлцлийн үүднээс сануулга өгч өөр шийтгэл оногдуулалгүй өнгөрч байгаа нь зөрчил үйлдэгчид эерэгээр нөлөөлж дахин ижил төстэй зөрчил үйлдэхгүй байх дээр анхаардаг байна. Цагдаагийн байгууллагаас зөвхөн тодорхой хүчин зүйлийг харгалзан сануулга өгч буй ач холбогдол нь гэмт хэргийг шүүхэд шийдүүлэхээс сэргийлдэг. Гэмт хэргийн тухай хууль, Цагдаагийн тухай хуульд сануулгын арга хэмжээг зохицуулсан байдаг.

Сануулах арга хэмжээ авахын тулд:

- Тухайн хүний эсрэг Prima Facie хэрэг үүсгэх ёстой.
- Сануулга хүлээн авсан этгээд зөрчлөө хүлээн зөвшөөрөх ёстой.
- Гэмт этгээд нэмэлт нөхцөл, түүний дотор сануулгыг хүлээн зөвшөөрөх ёстой.
- Сануулга нь цагдаагийн түрүүчээр батлагдсан байх ёстой.
- Сануулга нь тухайн зөрчилд тохирсон байх ёстой.

Цагдаагийн ажилтан дараах зүйлсийг харгалзан үзнэ:

- Гэмт этгээдийн гэмт хэргийн түүх (хэрэв байгаа бол);
- Хохирогчийн үзэл бодол; (хэрэв тэд сануулга өгөх нь хангалттай гэж үзвэл)
- Цагдаагийн дүгнэлт; (хэрэв тэд сануулга өгөх ёстой гэж үзвэл)
- Гэмт этгээд гэмшсэн, хохирол барагдуулах эсэхээ ямар нэгэн байдлаар илэрхийлсэн буюу оролдсон бол;
- Зөрчлийн зэрэг

25 National Police Checks, <https://www.australiannationalcharactercheck.com.au/Cautions-and-Police-Checks.html>.

Австралийн цагдаагийн байгууллагаас дараах сануулгыг өгсөн байна. Жишээ болгон дор дурдав:

- Гэмт хэрэгт холбогдож байгаагүй 86 настай эрэгтэй хэдхэн долларын үнэтэй хүнсний бараа хулгайлсан байна. Саяхан эхнэрээ нас барсны дараа тэрээр сэтгэлийн зовууртай байсан. Хожим нь тэрээр хулгайлсан хүнсний мөнгөө бүрэн төлсөн.
- Сүмийн буяны савнаас хувцас авч явсан 76 настай эрэгтэй. Улмаар хулгай хийснээ цагдаад хүлээсэн байна. Тэрээр гэмт хэргийн түүхгүй бөгөөд хийсэн хэрэгтээ харамсаж байв.
- Олон нийтийн арга хэмжээн дээр согтуу байсан 18 настай эмэгтэй; цагдаа болон бусад хүмүүсийг харааж зүхсэний дараа баривчлагджээ. Тэрээр ямар нэгэн гэмт хэргийн түүхгүй.

Насанд хүрээгүй хүүхдүүдэд цагдаагийн сануулга өгдөг үү?

Австралийн Залуучуудын болон Насанд хүрээгүй хүүхдүүдийн шүүх байгууллагын ачаалал их байдаг бөгөөд “хөнгөвтөр” зөрчлүүдийг яллах нь ачаалал нэмэгдүүлэх магадлалтай гэжээ.

Тиймээс, зохих (хөнгөн зэргийн) зөрчлийн хувьд Цагдаагийн байгууллага тэднийг шүүхэд шилжүүлэхээс илүүтэй албан бус сануулга өгдөг. Хөнгөн зэргийн зөрчлийг цагдаагийн алба хаагч “газар дээр нь” сануулга өгснөөр шийдвэрлэх боломжтой бөгөөд үүнийг цагдаагийн албан бус сануулга гэж нэрлэдэг. Албан бус сануулга өгсөн тохиолдолд ямар ч шийтгэл оногдуулахгүй, харин өсвөр үеийнхэн гэмт хэргийн мөн чанар, цаашид ижил төстэй зөрчил дахин гаргахгүй байх, мөн сөрөг зан үйлийн үр дагаврыг тодорхой ойлгох ёстой.²⁶ Гэхдээ цагдаагийн байгууллагаас зөвхөн эцэг эх, асран хамгаалагчийг нь байлцуулан сануулга өгөх боломжтой. Насанд хүрээгүй зөрчил үйлдэгчид дараах нөхцөлд сануулга өгнө.

- Хохирогчид хохирлыг барагдуулсан байх, барагдуулахаа илэрхийлсэн;
- Хяналттай/хяналтгүй олон нийтийн үйлчилгээний ажилд оролцох;
- Хохирогчоос уучлалт гуйх;
- Цаашид өөрийн үйл болон биеэ зөв авч явах тал дээр анхаарахаа илэрхийлэх.

4.2 Торгууль

Зам тээврийн торгууль²⁷

Тухайн зөрчил үйлдсэн этгээд торгуулийн шийтгэл авсан өдрөөс хойш 28 хоногийн дотор бүрэн төлөх эсвэл 200 доллар ба түүнээс дээш торгуулийн төлбөрийн төлөвлөгөөг зохиох боломжтой. Кредит эсвэл дебит картаар хийсэн бүх төлбөрт зээлийн картын нэмэлт хураамж ногдуулдаг. Торгуулийг төлөхдөө:

- ВРАУ;
- онлайн;
- шуудангаар;
- биечлэн төлж болно.

26 Young offenders, <https://lawhandbook.sa.gov.au/ch06s07.php>.

27 Fines and enforcement, <https://www.qld.gov.au/transport/safety/fines/pay>.

Төлбөрийн төлөвлөгөөг гаргах

Хэрэв торгуулийн хэмжээ 200 доллар ба түүнээс дээш бол төлбөрийг хуваан төлж болно. Хэрэв торгуулийн төлбөрийн лавлагааны дугаар байгаа бол эхний төлбөрөө онлайнаар, BPAY эсвэл Australia Post-аар төлөх боломжтой. Төлбөрийн лавлагааны дугаар байхгүй бол эхний төлбөрөө тээвэр, автомашины хэрэглэгчдэд үйлчлэх аль ч төв, Квинсландын засгийн газрын агентлагийн хөтөлбөрийн оффис дээр эсвэл шуудангаар чек эсвэл мөнгөн хэлбэрээр захиалга илгээх замаар төлөх боломжтой. Улсын Торгуулийн хэрэг эрхлэх газраас сайн дурын төлбөрийг төлөх хугацаа хэзээ болохыг мэдэгдэх захидал илгээдэг.

Төлбөрийн төлөвлөгөөг тохируулахын тулд дараах зүйлсийг анхаарна.

- Торгуулийн мэдэгдэлд заасан өдрөөс хойш 28 хоногийн дотор \$60-ийн эхний төлбөрийг хийх,
- торгуулийн ард талд дахь төлбөрийн сонголтын хэсгийг бөглөнө (өөрийн сонголтоор «сайн дурын төлбөрийн төлөвлөгөө»-г сонгоно)
- Эхний төлбөрийг онлайнаар хийх (хэрэв зөрчлийн мэдэгдэлд цахимаар төлөх сонголт байгаа бол).

Хугацаа хэтэрсэн торгууль

Шуудангийн илгээмжээр торгууль төлөх тухай сануулгыг илгээгээгүй ч хэрэв цахим сануулагчид бүртгүүлсэн бол хугацаа дуусахаас 3 хоногийн өмнө цахим сануулга өгнө.

Хэрэв мэдэгдэл хүлээн авснаас хойш 28 хоногийн дотор торгуулиа төлөх ямар нэгэн арга хэмжээ авахгүй бол торгуулийн улсын бүртгэлд мэдэгдлийг илгээх бөгөөд торгуулийн төлбөрийг нөхөн төлүүлэх, түүн дээр нөхөн төлүүлэхэд гарч буй аливаа зардлыг нэмэн төлүүлэх арга хэмжээ авах боломжтой. Торгуулийн хяналтын улсын бүртгэлд мэдэгдвэл зөрчил үйлдсэн өдрөөс эхлэн замын хөдөлгөөний бүртгэлд зөрчлийн оноо тооцогдоно.

Зөрчлийн болон шүүхийн торгуулийг үл тоомсорлох нь тэдгээрийг арилгахгүй.²⁸ Баруун Австралид торгууль төлөхгүй байх тохиолдолд лицензийг түдгэлзүүлэх, банкны данснаас эсхүл цалингаас мөнгө суутгах (гарнижийн захиалга), тээврийн хэрэгслийг хөдөлгөөнд оролцохыг хориглох, улсын бүртгэлтэй дугаарыг цуцлах, эд хөрөнгийг хураах, худалдах, албадан хөдөлмөр эрхлүүлэх, зэрэг ноцтой үр дагавартай. Магистратын шүүх торгуулийн төлөлтийг хэрэгжүүлэхийн тулд зохих арга хэмжээг авдаг. Хэрэв торгуулийг төлөхөд хүндрэлтэй байгаа бол Торгуулийн бүртгэлийн газартай тохирсон сонголтоо харилцан тохиролцож болно.

Хуулийн хэрэгжилтийн тогтолцоо²⁹

Муж, нутаг дэвсгэр бүр торгууль болон зөрчлийн мэдэгдлийг биелүүлээгүй тохиолдолд хуулийн дагуу арга хэмжээ авна. Ерөнхийдөө эдгээр нь улсын өр барагдуулах байгууллагад өр төлбөрөө төлж барагдуулаагүй этгээдийн эсрэг шат дараалсан хориг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх боломжийг олгодог. NSW-ийн хууль эрх зүйн тогтолцоог энэ бүлэгт жишээ болгон ашигласан болно.

28 Fines Enforcement Registry (FER), <https://www.wa.gov.au/service/justice/administrative-law/fines-enforcement-registry-fer>.

29 Fines and infringement notices, <https://www.alrc.gov.au/publication/fines-and-infringement-notice-2/>.

NSW-ийн торгуулийн хэрэгжилтийг 1996 оны Торгуулийн тухай хуулийн (NSW) (хууль) дагуу хуульчилж, Улсын өр барагдуулах (SDR)-аар удирддаг бөгөөд одоо “Орлого NSW” гэж нэрлэгддэг байна. Торгууль барагдуулаагүй этгээдэд албадлагын арга хэмжээг авдаг байна.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны хураангуй

(1) Торгууль гүйцэтгэх тухай тогтоол гаргасны дараа энэ хэсэгт заасан гүйцэтгэх ажиллагааны хураангуйг доор харуулав.

- (a) Торгуулийн гүйцэтгэлийн захиалгын үйлчилгээ Торгуулийн гүйцэтгэлийн тухай мэдэгдлийг торгууль төлөөгүй этгээдэд хүргүүлж, хэрэв төлбөрөө төлөөгүй бол гүйцэтгэх арга хэмжээ авахыг мэдэгдэнэ.
- (б) Жолооны үнэмлэх, тээврийн хэрэгслийн улсын бүртгэлийг түдгэлзүүлэх, цуцлах, 6 сарын турш төлөгдөөгүй байвал Зам, далайн үйлчилгээний газраас жолооны үнэмлэхийг мөн цуцална.
- (в) Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх ажиллагаа: Хэрэв торгууль төлөөгүй этгээд жолооны үнэмлэх, бүртгэлтэй тээврийн хэрэгсэлгүй, эсхүл Комиссын дарга Зам тээвэр, далайн үйлчилгээний газарт албадлагын арга хэмжээ авахыг үүрэг болгосноос хойш 21 хоногийн дотор торгууль төлөөгүй бол эд хөрөнгийг битүүмжлэх эсвэл торгууль төлсөн этгээдийн эзэмшиж буй газрын төлбөрийг бүртгэх.
- (г) Нийтийн үйлчилгээний тушаал: Хэрэв иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа амжилтгүй болвол торгууль төлөөгүй этгээдэд олон нийтэд тустай ажил хийх тухай тушаал гаргана.
- д) Торгууль төлөөгүй этгээд олон нийтэд тустай ажил хийх тухай тушаалыг биелүүлээгүй бол торгууль төлөөгүй этгээдийн хорих ялыг цагдаагийн алба хаагчид хүлээлгэн өгнө (хүүхдээс бусад) .
- (е) Хуулийн этгээд төлөх торгууль: Торгуулийн гүйцэтгэлийн журам (олон нийтэд тустай ажил хийлгэх, хорихоос бусад) нь хуулийн этгээдийн төлөх торгуульд хамаарна.
- (ё) Торгуулийн шийтгэлийг хөнгөлөх: Торгууль төлөөгүй этгээд төлөхийн тулд нэмэлт хугацаа шаардагдаж болох ба Комиссар торгуулийг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн барагдуулах зорилгоор торгуулийн төлөөгүй хэсгийг хасч эсвэл ажил, бүтээн байгуулалтын захиалга [WDO] гаргаж болно.

3. Оросын Холбооны Улс

5.1 Үндсэн ойлголт

ОХУ-ын Захиргааны зөрчлийн тухай хуулийн³⁰ 1.2 дугаар зүйлд Захиргааны зөрчлийн тухай хууль тогтоомжийн зорилгыг тусгасан байдаг. Үүнд:

“Захиргааны зөрчлийн тухай хууль тогтоомжийн зорилго нь иргэний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, иргэдийн эрүүл мэнд, хүн амын ариун цэвэр, эпидемиологийн сайн сайхан байдал, нийтийн ёс суртахууныг хамгаалах, хүрээлэн буй орчныг хамгаалах, төрийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх тогтоосон журам, нийтийн хэв журам, аюулгүй байдал, өмчийг хамгаалах, захиргааны зөрчлөөс иргэн, хуулийн этгээд,

30 Code Of Administrative Offences Of The Russian Federation, December 30, 2001.

нийгэм, төрийн хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах түүнчлэн захиргааны зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх” гэсэн байна. Түүнчлэн тус хуулийн 3.1 дүгээр зүйлд Захиргааны шийтгэлийн зорилго нь захиргааны зөрчил үйлдсэн тохиолдолд төрөөс тогтоосон шийтгэлийн хүрээнд хэрэгжүүлдэг арга хэмжээ бөгөөд түүнийг тухайн зөрчил үйлдсэн этгээд дахин зөрчил үйлдэх болон бусад этгээд шинээр зөрчил үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хэрэгжүүлнэ” гэжээ.

Захиргааны зөрчлийн тухай хуулийн 3.2 дугаар зүйлд заасан Захиргааны шийтгэлийн төрөлд:

- 1) сануулга;
- 2) захиргааны торгууль;
- 3) захиргааны зөрчлийн хэрэгсэл, объектыг нөхөн төлбөртэйгээр хураан авах;
- 4) захиргааны зөрчлийн хэрэглүүр буюу объектыг хураах;
- 5) хувь хүнд олгосон тусгай эрхийг хасах;
- 6) захиргааны баривчлагаа;
- 7) гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг ОХУ-аас захиргааны журмаар албадан гаргах;
- 8) эрх түдгэлзүүлэх;
- 9) үйл ажиллагааг захиргааны журмаар түдгэлзүүлэх гэж заасан байгаагаас харахад захиргааны зөрчилд анхааруулах шийтгэл өгдөг болох нь харагдаж байна.

5.2 Сануулах шийтгэл

Мөн ОХУ-ын Захиргааны хуулийн 3.4-р зүйл Сануулга³¹-ыг нарийвчлан тусгасан байна.

1. Сануулга нь хувь хүн, хуулийн этгээдийн албан ёсны шүүмжлэлийг илэрхийлсэн захиргааны шийтгэлийн арга хэмжээ юм. Сануулгыг бичгээр өгдөг.
2. Хүний амь нас, эрүүл мэнд, ургамал, амьтан, хүрээлэн буй орчин, соёлын өв (түүх, соёлын дурсгалт зүйл)-д, ОХУ-ын дурсгалт газар, улсын аюулгүй байдал, байгалийн болон гар аргаар үүссэн байгалийн тогтоц, түүнчлэн эд хөрөнгийн хохирол учруулаагүй тохиолдолд захиргааны зөрчлийг анх удаа үйлдсэн тохиолдолд сануулга өгнө.
3. Анхааруулах хэлбэрээр захиргааны шийтгэл оногдуулах нь энэ хуулийн II хэсэгт заасан эсвэл ОХУ-ын бүрэлдэхүүнд байгаа аж ахуйн нэгжийн захиргааны зөрчлийн тухай хуульд заагаагүй тохиолдолд захиргааны шийтгэл болох захиргааны торгуулийн хэлбэрийг ашгийн бус байгууллага, түүнчлэн хуулийн этгээдийн көвшөөрөлгүй аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхэлж буй жижиг, дунд аж ахуйн нэгж, албан хаагчид энэ хуулийн 4.1.1-д заасны дагуу сануулга өгч болно.

31 «Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях» от 30.12.2001 N 195-ФЗ (ред. от 01.07.2021, с изм. от 09.11.2021) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.10.2021) http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/080d25276289006c381505fe470f240608f4ad77/.

Оросын холбооны улсын Эрүүгийн хуулийн 44 дүгээр зүйлд Шийтгэлийн төрлүүдийг доорх байдлаар тусгасан байна.³²

- торгууль;
- тодорхой албан тушаал эрхлэх, тодорхой үйл ажиллагаа эрхлэх эрхийг хасах;
- тусгай болон цэргийн цол, хүндэт цол, төрийн одонг хураах;
- албадан ажил хийлгэх;
- засан хүмүүжүүлэх ажил;
- цэргийн албаны хязгаарлалт;
- эд хөрөнгийг хураах;
- баривчлах;
- сахилгын цэргийн ангид алба хаах;
- эрх чөлөөг нь тодорхой хугацаагаар хасах;
- бүх насаар нь эрх чөлөөг нь хасах;
- цаазаар авах ял.

Үүнээс харвал Эрүүгийн хуулийн шийтгэлийн төрөлд сануулгын шийтгэл байхгүй байна.

5.3 ОХУ-ын торгуулийн төрөл

Орос улсад хууль тогтоомжид хүнд хэлбэрийн гэмт хэргээс гадна хөнгөн хэлбэрийн гэмт хэргийн талаар хуулийн зохицуулалттай бөгөөд хөнгөн хэргийн гэмт хэрэгт ихэвчлэн захиргааны торгууль оногдуулахаар хуульчилсан байдаг.

BMS хуулийн фирмийн GR-практикийн дарга Дмитрий Леснякийн хэлснээр торгуулиа төлөхгүй байх нь Орост дараагийн захиргааны арга хэмжээ авахад хүргэдэг - хүн хоёр дахин их мөнгө төлж, баривчлагдах эрсдэлд орох эсвэл олон нийтийн албадан ажил хийх шаардлагатай болдог. Тухайлбал, бусдыг үл хүндэтгэсэн (садар самуун үг хэллэг хэрэглэх, бусдын эд хөрөнгөд хохирол учруулах гэх мэт) олон нийтийн газар зүй бус авир гаргасан бол 500-1000 рублийн (8-16 доллар) захиргааны торгууль ногдуулах, эсвэл 15 хоног хүртэл хугацаагаар баривчлах шийтгэл ногдуулдаг.

“Торгуулийн дийлэнх нь 20-40 км/цагийн бүсэд хурд хэтрүүлсэнтэй холбоотой байдаг. Хурд хэтрүүлсний торгууль нь 500 рубль (8 доллар) гэж заасан байдаг ба торгуулийн 50 хувийг эхний 20 хоногт төлж болно.”³³

2016 оны 1-р сарын 1-ээс эхлэн жолооч нар захиргааны шийтгэл ногдуулсан шийдвэр гарснаас хойш 20 хоногийн дотор төлсөн бол ногдуулсан торгуулийн хагастай тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр замын хөдөлгөөний дүрэм зөрчсөн захиргааны торгууль төлөх боломжтой болсон. Энэхүү заалтыг 2014 оны 12-р сарын 22-ны өдрийн 437-ФЗ Холбооны хуулиар “Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах чиглэлээр захиргааны зөрчлийн шийтгэлийг нөхөн сэргээхтэй холбоотой ОХУ-ын Захиргааны зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн дагуу батлагдсан. 2016 оны 1-р сарын 1-нээс хүчин төгөлдөр болсон.³⁴

32 The Criminal Code of the Russian Federation, 1996

33 Ksenia Zubacheva, Russia Beyond, 2019

34 The official website of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation, 2021 <https://en.mvd.ru/news/item/7064770>

Гэсэн хэдий ч замын хөдөлгөөний дүрмийг зөрчсөн тохиолдолд торгуулийн дүнгийн хагасыг төлөх боломжийг олгодоггүй гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй. ОХУ-ын Захиргааны зөрчлийн тухай хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт нь замын хөдөлгөөний дүрмийг ноцтой, бүдүүлэг зөрчсөн бүхэл хүрээг хамардаггүй. Тодруулбал, согтуугаар тээврийн хэрэгсэл жолоодсон жолооч шалгуулахаас татгалзсан тохиолдолд захиргааны шийтгэлээр тогтоосон төлбөрийг бүрэн төлөх ёстой. Мөн хүний амь нас хохироосон зам тээврийн осол гаргасан жолоочид захиргааны шийтгэл оногдуулах, захиргааны шийтгэл оногдуулсан тохиолдолд бүрэн барагдуулна гэж заасан байдаг.

Хурдны дээд хязгаарыг 40 км/цаг-аас дээш хэтрүүлсэн, гэрлэн дохиог зөрчих, эсрэг урсгалын эгнээгээр дүрэм зөрчин замын хөдөлгөөнд оролцох, бүртгэлгүй тээврийн хэрэгсэл жолоодох зэрэг зөрчлийг давтан үйлдсэн бол захиргааны шийтгэлийг бүхэлд нь хэрэгжүүлнэ.

Хурд хэтрүүлсний зарим нийтлэг торгууль нь:³⁵

Зөрчил	Шийтгэл
Хурдны хязгаарыг 10-20 км/цагаар хэтрүүлсэн	Анхааруулах эсхүл 100 рубль торгууль
Хурдны дээд хязгаарыг 20-40 км/цагаар хэтрүүлсэн	300 рублиэр торгох
Хурдны хязгаарыг 40-60 км/цаг хэтрүүлсэн	1000-1500 рублиэр торгох
Хурдны дээд хязгаарыг 60 км/цагаас хэтрүүлсэн	2000-2500 рублиэр торгох, эрхийг 4-6 сараар хасах эсхүл эрхийг нь түдгэлзүүлнэ

Эцэст нь дээрх зарим улс орны жишээнээс харахад торгууль оногдуулаад, торгуулиа төлүүлэх арга хэмжээ аван заасан хугацаанд сайн дураар төлөөгүй тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэн дараагийн шатны арга хэмжээ авдаг нь торгуулийг үр дүнтэй болгох бас нэгэн шийдэл мэт харагдаж байна. Торгууль тавиад эргээд торгуулийг төлүүлэх нарийн тогтолцоотой байх нь чухал байна.

35 Road Rules and Regulations in Russia, <https://www.angloinfo.com/how-to/russia/transport/driving/on-the-road>

ДҮГНЭЛТ

Тус судалгааны хүрээнд сонгон авч судалсан улсуудын жишгээс харахад Эрүүгийн холбогдолтой зөрчлийг Эрүүгийн хууль болон түүнтэй холбогдох хуулиудаар харин Захиргааны зөрчлийг Захиргааны тухай хууль болон Захиргааны зөрчлийн тухай хуулиар зохицуулдаг байна. Энэ нь хуулийг ойлгох, хэрэглэх, хэрэгжүүлэхэд илүү ойлгомжтой хялбар бөгөөд харьяаллын асуудлыг шийдвэрлэхэд мөн хуулийн зарчмыг баримтлахад ач холбогдолтой харагдаж байна.

Судалсан зарим орнуудын сануулах шийтгэлийг нэгтгэн дүгнэхэд ХБНГУ нь хөнгөн шинжтэй зөрчилд бага дүнтэй торгууль ногдуулах эсвэл сануулгын арга хэмжээ авдаг ба анх удаа болон давтан зөрчил үйлдэгчид ялгамжтай байдлаар шийтгэл оногдуулах тал дээр анхаарсан байна. Харин Англи улс сануулах шийтгэлийн олон төрөл болох энгийн сануулга, болзолт сануулга, залуучуудын сануулга, залуучуудын болзолт сануулга гэж ангилан зөрчил үйлдсэн хүний нас, амьдралын нөхцөл байдал, зан үйлийн байдал гэх зэргийг харгалзан үзэж эдгээр төрлүүдээс сонгон сануулга өгөх боломжтой нь давуу харагдаж байна. Мөн Англи улсын бас нэгэн ач холбогдолтой сануулах шийтгэлийн төрөл нь зөвшөөрөгдөх зан үйлийн гэрээ болон олон нийтийн нөхөн төлбөр байна. Зөвшөөрөгдөх зан үйлийн гэрээний үр дүнд тухайн зөрчил үйлдэгчийг цаашид дахин зөрчил үйлдэхээс сэргийлэх бөгөөд өөрийн гаргасан зөрчлөө ухамсарлан ойлгох боломжийг өгч байгаа юм. Харин олон нийтийн нөхөн төлбөрийн төрөл нь нутгийн иргэдэд гэмт этгээдийн учруулсан хохирлоо хэрхэн арилгах талаар санал бодлоо илэрхийлэх боломжийг олгодгоороо давуу талтай бөгөөд ихэвчлэн зөрчил үйлдэгчийг сүм хийд, буяны байгууллага, сургууль гэх зэрэг газруудад нийгэмд тустай цалингүй ажил хийлгэдэг нь эргээд нийгэм болоод олон нийтэд тустайгаас гадна тухайн хүний зан байдал хүмүүжилд нөлөөлөх үр дүнтэй шийтгэлийн арга болохыг онцолсон.

Ирланд улсын хувьд сануулах шийтгэл оногдуулахдаа нийтийн эрх ашиг болон хохирогчийн санаа бодлыг чухалчилж үзэн шийдвэр гаргадаг нь давуу харагдсан юм. Австрали улсын хувьд насанд хүрээгүй хүүхэд болон залуучуудад ял оногдуулахыг нэн тэргүүнд тавилгүйгээр сануулга өгөхийг илүүд үздэг. Учир нь Австрали улсад залуучууд, өсвөр насныхны нөхцөл байдал, амьдралын туршлага, шилжилтийн үеийн тогтворгүй сэтгэл зүйн байдал зэргийг харгалзан анхаарах ёстой гэдэг. Мөн прокурор, шүүхийн ачааллыг бууруулах зорилго юм. Харин ОХУ-ын хувьд сануулах шийтгэл нь Захиргааны зөрчлийн шийтгэлийн төрөлд багтдаг бөгөөд Эрүүгийн холбогдолтой зөрчилд сануулах шийтгэл оногдуулдаггүйгээрээ дээрх 3 улсаас ялгаатай.

Торгуулийн шийтгэлийг хэрэгжүүлж буй байдлын хувьд дээрх улсууд оногдуулсан торгуулийг заасан хугацаанд төлөөгүй тохиолдолд төлүүлэх арга хэмжээ эсхүл дараагийн шатны арга хэмжээг авдаг нь ижил төсөөтэй бөгөөд харин авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээнүүд нь ялгаатай байсан юм. ХБНГУ-ын хувьд болгоомжгүйгээр үйлдэгдсэн зөрчилд санаатайгаар үйлдсэн зөрчилд оноож байгаагаас бага дүнгээр торгууль оногдуулахыг хуульчилсан байх бөгөөд торгууль төлөгч этгээд эдийн засгийн боломжгүй тохиолдолд тодорхой хугацаанд хуваан төлж болох ба хугацаандаа төлж чадаагүй тохиолдолд уг эрхийг цуцлах арга хэмжээг авдаг байна. ОХУ-ын зам тээврийн зөрчил гаргагчдыг торгуулиа сайн дураараа заасан хугацаанд төлүүлэхийн тулд захиргааны шийтгэл ногдуулсан шийдвэр гарснаас хойш 20 хоногийн дотор торгуулиа төлсөн бол ногдуулсан торгуулийн хагастай тэнцэх хэмжээний мөнгөн дүнгээр торгууль төлөх боломжийг олгосон байна.

НОМ ЗҮЙ

Хууль тогтоомж:

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль, 1992. <https://legalinfo.mn/mn/detail/367>
2. Захиргааны хариуцлагын тухай хууль, 1992. <https://legalinfo.mn/mn/detail/280>
3. Зөрчлийн тухай хууль (Шинэчилсэн найруулга), 2017. <https://legalinfo.mn/mn/detail/12695>
4. Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай (төсөл), <https://lawforum.parliament.mn/draft/65/>

Монгол хэл дээрх эх сурвалж:

1. Б.Чимид, БНМАУ-ын Захиргааны эрх, УБ, 1973 он
2. Монголын Хуульчдын холбооны Захиргааны эрх зүйн хороо, Зөрчлийн тухай хууль (шинэчилсэн найруулга) болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөлд өгөх санал, зөвлөмж, <https://legaldata.mn/b/177>
3. Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн “Захиргааны хариуцлагын тухай хуультай холбоотой судалгаа” 2004 он, <https://nli.gov.mn/?p=1937>
4. Ц.Цогт, “Захиргааны хариуцлага” ба “эрүүгийн хариуцлага” (англо-саксоны эрх зүйн системн жишээ) <https://legaldata.mn/b/395>
5. Г.Ганбаатар, Л. Оюнчимэг “Зөрчлийн тухай хууль дахь зөрчилдөөн бүхий зарим асуудал” Шүүх эрх мэдэл сэтгүүл №4(2017)
6. М.Чинбат: Эрүүгийн болон зөрчлийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, анхаарах асуудал <http://prokuror.mn/blog/ON/4408>

Гадаад хэл дээрх эх сурвалж:

1. World Justice Project, Rule of Law Index 2021, <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf> (Сүүлд үзсэн: 2021.11.23)
2. Administrative offences, <https://criminal-law-germany.lawyer/administrative-offences/>
3. Act on Regulatory Offences in the version published on 19 February 1987 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 602), last amended by Article 5 para. 15 of the Act of 21 June 2019 (Federal Law Gazette I, p. 846) https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_owig/englisch_owig.html#p0329
4. Cambridgeshire constabulary <https://www.cambs.police.uk/information-and-services/Cautions-warnings-penalties>
5. Simple caution (including youth cautions), <https://hub.unlock.org.uk/knowledgebase/simple-caution/>
6. Cautioning and Diversion, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/cautioning-and-diversion>
7. Simple caution, <https://hub.unlock.org.uk/knowledgebase/simple-caution/>
8. Police-issued penalty notices, <https://www.nidirect.gov.uk/articles/police-issued-penalty-notices>
9. Adult Cautioning Scheme, https://www.citizensinformation.ie/en/justice/law_enforcement/adult_cautioning_scheme.html#

10. Law enforcement in Ireland, <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/Member-countries/Europe/IRELAND>
11. Fines imposed district court, <https://www.courts.ie/fines-imposed-district-court>
12. National Police Checks, <https://www.australiannationalcharactercheck.com.au/Cautions-and-Police-Checks.html>
13. Young offenders, <https://lawhandbook.sa.gov.au/ch06s07.php>
14. Fines and enforcement, <https://www.qld.gov.au/transport/safety/fines/pay>
15. Fines Enforcement Registry (FER), <https://www.wa.gov.au/service/justice/administrative-law/fines-enforcement-registry-fer>
16. Fines and infringement notices, <https://www.alrc.gov.au/publication/fines-and-infringement-notice-2/>
17. Code Of Administrative Offences Of The Russian Federation, December 30, 2001
18. “Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях” от 30.12.2001 N 195-ФЗ (ред. от 01.07.2021, с изм. от 09.11.2021) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.10.2021) http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/080d25276289006c381505fe470f240608f4ad77/
19. The Criminal Code of the Russian Federation, 1996
20. Ksenia Zubacheva, Russia Beyond, 2019
21. The official website of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation, 2021 <https://en.mvd.ru/news/item/7064770>
22. Road Rules and Regulations in Russia, <https://www.angloinfo.com/how-to/russia/transport/driving/on-the-road>
23. Finland's fine example, <https://australiainstitute.org.au/wp-content/uploads/2020/12/TAI-Discussion-Paper-Finlands-fine-example.pdf>